

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філософських наук, професора
Гапон Надії Павлівни на дисертацію

Сопової Дани Олегівни «Академічна чесність як складова професійної
підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
01 —«Освіта/Педагогіка», за спеціальністю — 011 «Науки про
освіту/Освітні, педагогічні науки»

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Дисертаційне дослідження є надзвичайно актуальним, спрямоване на вирішення сучасної освітньої проблеми академічної чесності. Труднощі становлення демократії в Україні відображаються на системі етико-правових інституційних відносин, зокрема в освіті. Вітчизняна освіта характеризується недостатністю темпів входження засадничих європейських освітніх стандартів та вартостей (свобода, справедливість, відповідальність тощо), які історично становлять підвалини університетської підготовки майбутніх фахівців в університетах ЄС. Актуальність критичного осмислення зарубіжного досвіду діяльності університетів ЄС стосовно різних аспектів формування морального ставлення до знань у майбутніх фахівців є на часі. У такому соціокультурному контексті зросла потреба інтенсифікації наукових розвідок та системних досліджень досвіду формування академічної чесності студентів в університетах ЄС. Результати дослідження сприятимуть вирішенню актуальної проблеми міжнародної академічної етики в царині університетської освіти. Відтак актуальність дисертаційного дослідження Д.О.Сопової не викликає сумніву й засвідчує багаторівневі зв'язки з різними науковими галузями (філософією, психологією, правом, міжнародними відносинами, суспільними комунікаціями та регіональними студіями).

Доцільність вибору теми та актуальність, підтверджує той факт, що

Відгук сформулювано
23.11.2020р.
Томова Надія Павлівна спеціалізованої вченої
ради ДФ 26.133.002
проф. Ірина Д. Мухоморова

вона виконана в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка з теми «Зміст та технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції» (2015-2020) (державний реєстраційний номер 0116U003295).

З огляду на викладені судження дослідження Д.О. Сопової є вчасним, надзвичайно актуальним та відповідає освітнім, педагогічним запитам науки й практики, суспільства загалом.

2. Найбільш істотні наукові результати, які містяться в дисертації.

До найбільш істотних наукових результатів, отриманих здобувачкою на основі застосування інструментарію методології порівняльної професійної педагогіки належать: проаналізований досвід формування академічної чесності в університетах ЄС, зокрема Університет Тампере (Фінляндська Республіка), Лейденський університет (Нідерланди), Гейдельберзький університет Рупрехта-Карла (Німеччина), Уппсальський університету (Швеція), Левенський католицького університету (Бельгія); виокремлено основні інструменти формування академічної чесності у студентів університетів ЄС; здійснено порівняння ознак розвитку академічної чесності в університетській освіті країн ЄС союзу та України; окреслено напрямки імплементації зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти (законодавчий, змістово-організаційний, регулювальний).

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Наукова цінність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що дослідницею уперше обґрунтований досвід формування академічної чесності у студентів університетів ЄС та тенденції розвитку; охарактеризовано поняття академічної чесності як поєднання академічних свобод, відповідальності, системи академічних чеснот (вартостей, норм, зразків, еталонів), яка дає можливість члену академічної спільноти дотримуватись певних норм етики в академічному середовищі; визначено універсальні та

конкретні особливості розвитку цього феномену в країнах ЄС; вивчено генезу розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів ЄС; теоретично обґрунтовано тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів ЄС; доведено необхідність інституалізації на національному рівні академічної чесності через створення відповідних норм організації; проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя; зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти загалом; виокремлені сутнісні риси академічної чесності університетів ЄС та України; *уточнено* термінологічну систему дослідження та удосконалено теоретичні підходи до подальшого вивчення феномену академічної чесності в українському освітньому дискурсі з урахуванням європейського досвіду; *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи фахової підготовки студентів на засадах академічної чесності.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Д.О. Сопової є підставою для висновку про наукову обґрунтованість, достовірність поданих в дисертації результатів що забезпечується чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження: коректністю постановки розглянутих завдань, обґрунтованістю вихідних положень і системним аналізом теоретичного матеріалу з виявлення розвивальних тенденцій досліджуваного феномену академічної чесності. Ґрунтовність виконаного дослідження, його висновків забезпечується науковим аналізом основних понять та концептів роботи, списком використаних й опрацьованих джерел (243 найменувань, з них 110 англ. мовою), апробацією змісту дисертації на конференціях. Це дало змогу дисертантці розробити методичні рекомендації посилення академічної чесності та втілити результати дослідження у вітчизняну університетську практику підготовки майбутніх фахівців

5. Значення для науки і практики отриманих авторкою результатів. Дисертаційне дослідження містить нові, раніше не захищені

наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальні наукові завдання. Важливим є також те, що результати дослідження дістали апробацію на численних науково-практичних конференціях, відображені у публікаціях, Практичне значення роботи підсилюється впровадженням наукових результатів у практику підготовки майбутніх фахівців з навчальних дисциплін «Наукова етика», «Професійна етика», «Педагогічна етика». У результаті дослідження авторкою теоретично обґрунтовано та емпірично впроваджено основні результати дослідження в університетську практику підготовки майбутніх фахівців (засвідчують наявні документи про впровадження результатів).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Особливої уваги заслуговує розроблені авторкою методичні рекомендації з впровадження низки заходів щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України. Переконливим є застосування практикуму роботи студентів з науковим текстом, з метою запобігання академічній нечесності, вагомими для навчання майбутніх фахівців є авторські опитувальники, які застосовуються у формуванні академічної чесності студентів університетів. Отримані дисертанткою результати дослідження містять нові наукові положення, обґрунтовані результати й розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути корисними для викладачів закладів вищої освіти під час викладання навчальних дисциплін. Дослідження має прогностичний потенціал, який зумовлений можливістю здійснення на його основі подальших наукових пошуків у галузі професійної підготовки фахівців.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність загалом.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до них, висновків, списку використаних джерел, додатків. У роботі представлений науковий апарат дослідження, визначено завдання,

забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно вибудовуються зі змісту основної частини дисертації.

У *першому розділі* «Теоретичні засади академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців», здійснена характеристика базових понять дослідження, розглянуто розвиток ідеї академічної чесності в університетській освіті та феномен академічної чесності як основи професійної підготовки майбутніх фахівців. Аналіз стану розробленості проблеми у педагогічній теорії і практиці дозволив встановити міждисциплінарний характер категорії академічної чесності, виявити її багатофакторність. Зокрема вагомим у розділі є те, що академічна чесність розглянута в різних планах професійної підготовки: особистісному, соціальному та професійному. Зроблено висновок про запобіжники та мотиватори дієвості «Кодексів честі» провідних світових університетів.

У *другому розділі* «Розвиток академічної чесності майбутніх фахівців в європейських університетах» проаналізовано нормативне забезпечення впровадження ідеї академічної чесності в ЄС, особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців; тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в університетах ЄС. Авторка окреслила тенденції та особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах ЄС й довела, що ідеї дотримання принципів академічної чесності розвивалися на рівні свідомості особистості та на рівні наукових громад. Авторка називає універсальні особливостями розвитку академічної чесності: самомотивація та зміст розвитку на певних етапах становлення майбутнього фахівця, багаторівневність, зрозумілість, об'єктивність. Виокремлені умови розвитку академічної чесності: культура толерантності й педагогічного оптимізму, що формується в освітньому просторі університету, культура дослідницької роботи і соціальної, науково-етичної відповідальності, культура спілкування між науковим керівником та

здобувачем, наукова мовна культура, цінності, традиції, норми, правила проведення наукового дослідження, культура навчання.

У *третьому розділі* «Імплементація досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів європейського союзу у систему вищої освіти України» розглянуто спільне та відмінне у розвитку академічної чесності студентів в країнах ЄС та України; надано рекомендації щодо застосування європейського досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в систему вищої освіти України. Окреслено напрямки імплементації зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти за такими напрямками: законодавчим (створення і пропагування чітких та справедливих правил, норм академічної чесності в нормативно-правовому полі, визначення напрямку векторів університетської політики академічної чесності), інституційним (переосмисленні системи оцінювання, підготовки факультетів до розвитку академічної чесності), змістово-організаційним (сприяння морально-етичного розвитку під час здійснення освітньої діяльності та в позанавчальний час), регулювальним (практикування дій, прописаних у правилах та нормах університету, тощо). Вивчення європейського досвіду дозволило в дисертації окреслити стратегії, які мають найбільший потенціал для розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в українській системі вищої освіти.

Дисертація має характер завершеної наукової роботи.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом отримані результати дисертації Д.О. Сопової заслуговують позитивної оцінки. Проте існують окремі дискусійні положення, зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Об'єкт та предмет дисертаційної роботи, на мою думку, не достатньо узгоджуються між собою, а також із темою роботи.

2. Серед теоретико-методологічних підходів не згадана важлива для теоретичного обґрунтування поняття академічної чесності теорія «запланованої поведінки» І. Айзена (1985), а також висновки емпіричних

досліджень П. Алейна та К. Філіпса (2011) та ін. про взаємозв'язок ставлення до академічної чесності/нечесності та суб'єктивних соціальних норм (побутова мораль), які разом мають вплив на етичну поведінку випускника університету, фахівця.

3. У роботі проаналізовано досвід становлення академічної чесності університетів ЄС (Фінляндії, Нідерландів, Німеччини, Швеції та Бельгії). Не окреслено, чим зумовлений саме такий вибір університетів для аналізу їхнього досвіду, який критерій вибору?

4. У п. 2.2-2.3 роботи згадані студентські антикорупційні рухи, однак не висвітлений досвід студентського самоврядування з його заходами контролю якості навчання (студента та викладача). Цей досвід є мотиватором розвитку академічної чесності в професійній підготовці фахівців в університетах ЄС. Відповідно, цей досвід не відображений у рекомендаціях п.3.1. про застосування європейського досвіду.

5. Впровадження наукових результатів у практику підготовки майбутніх фахівців з навчальних дисциплін «Наукова етика», «Професійна етика», «Педагогічна етика» є дуже важливим. Однак практична значимість результатів роботи могла більш увиразнитися завдяки конкретним пропозиціям з моніторингу (здійснюється в університетах ЄС) стану розвитку академічної чесності як складової фахової підготовки. Зокрема йдеться про дослідні проекти університету не лише з розкриття стану вияву академічної чесності, а й бар'єрів, психологічних ресурсів (когнітивних, емоційних, світоглядних чинників).

6. У тексті дисертації зустрічається поняття «університети Європи», вжиток якого не є рівнозначним із поняттям «університети ЄС». З погляду на предмет дослідження таке взаємозаміщення понять є помилковим.

Висловлені зауваження та побажання мають переважно дискусійний характер, не є принциповими та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження. Загалом вони не знижують вагомої теоретико-практичної значущості результатів дисертаційної роботи Д.О. Сапової.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основні положення й результати дисертації достатньо відображено у 20 публікаціях, зокрема 19 – одноосібних, із них 9 статей (6 – у фахових виданнях України, 1 – в міжнародному англomовному рецензованому науковому журналі, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях), 11 тез.

10. Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст анотації ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, подані в анотації, належним чином розкриті та обґрунтовані у тексті дисертації Д.О. Сопової.

11. Висновок

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота відповідає чинним вимогам до дисертацій такого рівня (пп. 10-12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії»), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р. та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України, № 40 від 12.01 2017 р., а її авторка Сопова Дана Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю – 011 «Науки про освіту/Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри психології Львівського

національного університету імені Івана Франка

Н.П. Гапон

Н.П.Гапон

Вчений секретар Університету

О.С. Грабовецька

О.С. Грабовецька